

عربستان همواره به ایران به عنوان یک رقیب و در برهه‌هایی به عنوان دشمن نگاه کرده است.سیاست‌های منطقه‌ای عربستان با هدف سد کردن نفوذ و کاهش قدرت منطقه‌ای ایران ترسیم شده است. این سیاست‌ها از زمان روی کار آمدن آل سلمان از سال ۲۰۱۵ تشدید شده است و عربستان در سیاست خارجی خود رویکردی تهاجمی تر نسبت به گذشته در برابر ایران اتخاذ کرده است.اتخاذ استراتژی با هدف کاهش نفوذ ایران در کشورهای منطقه از سوی بن‌سلمان ولیعهد سعودی پیگیری شده است و عراق، لبنان و سوریه شاهد این استراتژی بوده‌اند. در این میان عراق جایگاه ویژه‌ای دارد. چرا که بعد از سال ۲۰۰۳ ایران توانسته با حمایت از شیعیان در این کشور نفوذ قابل توجهی پیدا کند و حمایت ایران از بغداد در مبارزه با داعش نیز از نفوذ ایران به شمار می‌رود. عراق به عنوان همسایه شمالی عربستان محسوب می‌شود و به همین جهت اهمیت ویژه‌ای برای این کشور دارد. به همین خاطر عربستان در چند سال اخیر سعی کرده با اتخاذ برخی سیاست‌ها، نفوذ ایران را کاهش دهد. در این مطلب به بررسی برخی از این تلاش‌ها می‌پردازیم.

سیر روابط دو جانبه عراق و عربستان

روابط عراق و عربستان هیچ وقت خوب و عالی نبوده، مگر در مواردی که پادشاهی سعودی از رئیس‌جمهور برکنار شد، صدام حسین در جنگ هشت ساله که باعث نابودی نسل‌ها شد، حمایت کرد. حمله عراق به کویت در دهه ۹۰ میلادی و حمایت عربستان از کویت باعث شدت تا روابط دو کشور قطع شود و این قطعی روابط تا زمان سقوط صدام حسین ادامه داشت. در سال ۲۰۰۳ عربستان تصور می‌کرد که می‌تواند با سلطت شدن صدام جای پای در عراق پیدا کند اما اکثریت شیعه در عراق مانع از هرگونه نقش‌آفرینی سعودی‌ها شدند.

در ابتدا، حضور شیعیان در ساختار سیاسی سبب شد تا عربستان به‌منظور جلوگیری از نفوذ ایران در منطقه و به‌خصوص عراق، در سیاست خارجی خود نسبت به عراق تجدیدنظر کند. سیاست خارجی عربستان ایجاد موازنه قدرت در قبال افزایش نفوذ ایران در عراق و سوریه است و در همین راستا استراتژی‌های متفاوتی نظیر حمایت از سنی‌ها و تلاش برای روی کار آوردن بعضی‌های روح‌پشادهٔ عراق، حمایت از تروریست‌های تکفیری، ائتلاف‌های منطقه‌ای و کمک‌های مالی به این کشور در کار بوده است. در همین راستا، پس از خروج رسمی آخرین تیب زرمی آمریکا در ۱۹ اوت ۲۰۱۰ و حمایت نخست‌وزیر اسبق عراق، نوری المالکی، از ایران و دادن اجازه به آن برای انتقال تسلیحات به خاک سوریه از طریق قلمرو زمینی و هوایی عراق، مذاخله عربستان در عراق به طرق مختلف شکل گرفت.

تلاش برای تطویل و یا عدم تثبیت قدرت سیاسی در عراق از راه کارهای عربستان سعودی برای بی‌ثباتی این کشور بود. به این منظور، سعودی‌ها حمایت از باقی مانده یعنی‌ها، گروه‌های تکفیری و جریانات معارض در استمرار نامنی در عراق کوشیدند. دخالت در انتخابات عراق، حامن‌زدن به تنش‌های شیعی-سنی، تحریک اقلیت‌های افراطی موجود در عراق که منجر به برکناری نوری‌المالکی شد، تسهیل ورود تروریست‌ها به خاک عراق، حمایت مالی و تسلیحاتی از شورشیان داعشی، فشار بر مسئولان عراقی با حمایت آمریکا برای بازگرداندن بعضی‌های خلع‌یدشده به حکومت، اعلام عدم رضایت خود از روابط ایران و عراق و با روابط عراق و سوریه از جمله اقدامات سعودی‌ها بوده است. بر همین اساس، دولت عراق اعلام کرده که اطلاعات مهمی در دست دارد که نشان می‌دهد عربستان امکانات مالی و تسلیحاتی به داعش داده است تا عراق را ناامن کند.

در فوریه ۲۰۱۲، سعودی‌ها به‌طور رسمی رویکرد خصمانه خود را نسبت به عراق تغییر دادند و اولین سفیر غیر مقیم خود با نام «فهد بن عبدالمعمین الزینه» را به بغداد گسیل داشتند. تغییر رویکرد عربستان پس از سال‌ها تلاش این کشور برای نامنی عراق و تشدید فرقه‌گرای فصل جدیدی

از اجرای سیاست خارجی جدید عربستان نسبت به بغداد بود تا با تغییر رویه پیشین خود بتواند اهداف آ‌پیش‌تعیین‌شده را عملی سازد. بنابراین، عربستان با برقراری ارتباط و انجام کار فرهنگی و نزدیکی به اهل سنت این کشور سعی در تسهیل اهداف خود در عراق دارد.

آغاز چرخش عربستان به سمت عراق

پیش‌زمینه چرخش رویکرد عربستان به سمت عراق به زمان انتخاب «ثامر السبهان» به عنوان سفیر عربستان در بغداد و اعزام وی به عراق باز می‌گردد. سعودی‌ها تصور می‌کردند، با اعزام سفیر خود به عراق و تصمیم به افزایش سطح روابط دیپلماتیک با بغداد، اجازه دخالت در امور داخلی عراق را خواهند یافت و سفیر آنها می‌تواند، در مناطق شیعه‌نشین و سنی‌نشین جولان دهد و سیاست‌های سعودی‌ها را در عراق پیاده کند و تا جایی پیش رود که نه تنها الحشدالشعبی را به موضوعاتی بی‌پایه و اساس متهم کند، بلکه ثابت شود با برخی از گروه‌های تروریستی در عراق نیز ارتباط داشته است. تحرکات سعودی‌ها در عراق سرانجام به اخراج ثامر السبهان از بغداد منجر شد، اخراجی که برای عربستان که خود را برتر از عراق می‌داند و به این کشور به عنوان یک کشور تجزیه شده و غرق در مشکلات نگاه می‌کند، بسیار گران آمد. پس از اخراج سفیر عربستان، سعودی‌ها برای مدتی از اعزام مجدد سفیر به بغداد خودداری کردند تا بار دیگر روابط دو کشور به سردی گرایش پیدا کند، اما تحولات امنیتی و نظامی غرب عراق و شکست‌های سنگینی که داعش از سوی الحشدالشعبی متحمل می‌شد، جایی برای غرور و تکبر سعودی‌ها باقی نمی‌گذاشت. لذا به ناگهان بیست و پنجم ماه فوریه ۲۰۱۷ و پس از ۲۷ سال‌ شاهد سفر بی‌مقدمه «عادل الجبیر»، وزیر خارجه عربستان به بغداد بودیم. در آن زمان تحلیلگران دلایل سفر الجبیر به بغداد را به هراس افتادن ریاض از پیروزی‌های بی‌پری ارتش و الحشدالشعبی عراق در مبارزه با داعش به ویژه در مناطق سنی‌نشین و همچنین شکست سیاست‌های عربستان در مصر، عراق، یمن و سوریه به موجب انزوا منطقه‌ای ریاض شده، ارزیابی کردند.

ایجاد چرخش سیاست‌های ریاض نسبت به عراق

در ۸ ژوئن ۲۰۲۱، هیئتی از وزرا و مقامات عراق و عربستان در مذاکراتی که به صورت ویدئو کنفرانس برگزار شد، راه‌های همکاری بین دو کشور را مشخص کردند.
عربستان و ایران در فوریه ۲۰۱۲، سعودی‌ها به‌طور رسمی رویکرد خصمانه خود را نسبت به عراق تغییر دادند و اولین سفیر غیر مقیم خود با نام «فهد بن عبدالمعمین الزینه» را به بغداد گسیل داشتند. تغییر رویکرد عربستان پس از سال‌ها تلاش این کشور برای نامنی عراق و تشدید فرقه‌گرای فصل جدیدی

جمهوری آذربایجان با اخلال در مسیر ترانزیتی ایران به ارمنستان، نشان داد که پس از جنگ قره‌باغ، رویکرد دوستانه و مسالمت‌جویانه‌ای در قبال منافع منطقه‌ای ایران در پیش گرفته است. این یادداشت درصد از ربازی زمینه‌ها را رفتار انحرافی جمهوری آذربایجان و اهداف و مقاصد آن در نسبت با دیگر بازیگران خارجی خواهد بود تا در نهایت، بتواند راهکار‌های مطلوب و مفیدی برای اتخاذ سیاستی که منافع ملی ایران را تأمین کند، پیشنهاد دهد.

زمینه‌های رفتار اخیر جمهوری آذربایجان

در هفته‌های گذشته، در جریان حرکت کامیون‌های ایرانی به سوی ارمنستان و قره‌باغ، جاده گوریس- کاپان که جنوب ارمنستان را به ایروان متصل می‌کند، برای مدتی توسط سربازان ارتش جمهوری آذربایجان بسته شد که متعلق آن راه ارتباطی ایران با ایروان، خاتکندک منطقه‌ای در شمال و همچنین مسیر ایران و گرجستان مسدود شد. مسیر حرکت کامیون‌های ایرانی، با تداوم برخی سخت‌گیری‌ها ادامه داد. مسیر مشخص‌شده طبق نقشه، در بخش‌هایی قرار دارد که امروزه تحت تسلط ارتش جمهوری آذربایجان است. باکو پس از پیروزی در نبرد گذشته، مرزهای جغرافیایی‌اش را توسعه داده و نیروهای نظامی‌اش را در مرزهای دو کشور مستقر کرده است. این نیروها به واسطه برتری نظامی و سیاسی باکو بر ایروان یک سال اخیر، عملا بر مسیرهای ترانزیتی ایران به سمت ارمنستان مسلط شدند. مزاحمت برای کامیون‌های ایرانی اندکی پس از آن رخ داد که مانور نظامی سه‌گانه‌ای میسان جمهوری آذربایجان، ترکیه و پاکستان به اجرا درآمد. به همین دلیل انگیزه‌های باکو از چنین اقدامی را می‌توان در سه مؤلفه سنجید.

قدرت‌نمایی: جمهوری آذربایجان پس از پیروزی در قره‌باغ که برای الهام علی‌اف، مسئله‌ای حیثیتی و به‌ویژه برای موقعیت داخلی او بسیار حیاتی بوده، درصد نوعی قدرت‌نمایی و نمایش تغییر وضعیت برآمده تا به مردم جمهوری آذربایجان و دیگر بازیگران منطقه‌ای نشان دهد که کنش‌های سیاسی دگر آمده است. این مسئله را می‌توان عمدتاً در راستای مصرف داخلی علی‌اف برآورد کرد. به خصوص در این زمینه که باکو اعلام کرد شرط بازگشایی مسیر، شناسایی رسمی مناطق حول آن تحت عنوان خاک جمهوری آذربایجان است که با کاربرد اسمی آذری توسط پاشینیان، نخست‌وزیر ارمنستان، اجابت شد.

آسبیب تجاری: نکته دیگر اینکه جمهوری آذربایجان در

دریچه‌ای به جهان

محمدرضا مرادی

نگاهی به پروژه‌های ضد ایرانی عربستان در منطقه

عراق را به این کشور صادر کند. این تلاش تا جایی پیش رفته که عربستان به عراق پیشنهاد صدور برق رایگان را داده است.
- **حوزه امنیتی**: عربستان به‌منظور تأمین امنیت کشور و مرزهای خود، به‌ویژه در مقابل نیروهای شبه‌نظامی نزدیک به ایران و بازمانده‌های داعش، تلاش دارد که روابط خود را از سطح روابط سیاسی و اقتصادی فراتر ببرد و به سطح روابط امنیتی برساند. عربستان از سوی این دو نیرو احساس تهدید می‌کند. برای نمونه در آوریل ۲۰۱۹ عربستان حمله‌ای تروریستی به عراق را در شمال ریاض را خنثی کرد که گروه تروریستی داعش با صدور بیانیه‌ای مسئولیت آن را پذیرفت. همچنین مقامات عربستان عملیات هوایی انجام‌شده علیه تأسیسات نفتی این کشور را از خاک عراق و یا با عبور از خاک عراق می‌دانستند. هرچند این ادعا از سوی مقامات عراقی کلاً رد شد، اما برقراری مناسبات امنیتی جهت رفع نگرانی‌های امنیتی مشترک، به ویژه در مناطق بیابانی عراق و شهرهای غربی استان الانبار، به سمت استان‌های نینوا و صلاح‌الدین که در نوار مرزی مشترک با اردن و عربستان قرار دارد، امری است که مورد اهتمام مقامات هر دو کشور است. در ۱۸ آوریل ۲۰۱۹، محمدعلی الحکیم، وزیر امور خارجه وقت عراق از تفاهم دو کشور درباره امضای توافق‌نامه همکاری امنیتی و اطلاعاتی سخن گفت. بدین منظور مقامات امنیتی دو کشور عراق و عربستان به‌منظور همکاری‌های امنیتی برای رفع تهدیدات مشترک، دیدارهایی را انجام می‌دهند. برای مثال می‌توان به سفر عثمان الغامی، وزیر کشور عراق، در رأس هیئتی بلندپایه از فرماندهان امنیتی به عربستان در فوریه ۲۰۲۱ اشاره کرد. در این راستا و پیش از این، در سپتامبر ۲۰۱۹، عبدالمهدی، دستور جایگزینی نیروهای ارتش و مرزبانی عراق را به‌جای گروه‌های حشدالشعبی در مناطق مرزی با عربستان صادر کرد. این دستور به‌منظور تضمین عدم انجام هرگونه

سیاست‌های منطقه‌ای عربستان با هدف سد کردن نفوذ و کاهش قدرت منطقه‌ای ایران ترسیم شده است. این سیاست‌ها از زمان روی کار آمدن آل سلمان از سال ۲۰۱۵ تشدید شده است و عربستان در سیاست خارجی خود رویکردی تهاجمی تر نسبت به گذشته در برابر ایران اتخاذ کرده است.

عملیاتی علیه همسایگان عراق و به‌ویژه عربستان اتخاذ شد تا عراق در موضع دشواری قرار نگیرد. این دستور پس از عملیات هوایی انجام‌شده علیه تأسیسات نفتی عربستان و مطرح شدن احتمال انجام این حمله از خاک عراق و یا با عبور از خاک عراق از سوی مقامات سعودی اتخاذ شد.
- **حوزه فرهنگی، مذهبی و اجتماعی**: عربستان تلاش دارد در راستای تقویت روابط با عراق، در حوزه‌های اجتماعی،

فرهنگی و مذهبی نیز تعاملاتی را با این کشور داشته باشد. در این راستا مسئولین و وزرای فرهنگ دو کشور به صورت مداوم، با یکدیگر دیدار دارند. برای مثال می‌توان به سفر «حسن ناظم»، وزیر فرهنگ، عراق به عربستان در می۲۰۲۱ اشاره کرد. در این راستا در سفر الکاظمی به عربستان در آوریل ۲۰۲۱، یک یادداشت تفاهم و یک یادداشت همکاری شامل؛ یادداشت تفاهم مؤسسه رسانه عراق و سازمان رادیو تلویزیون عربستان، یادداشت همکاری بین مؤسسه دارالمالک عبدالعزیز عربستان

دولت عراق اعلام کرده که اطلاعات مهمی در دست دارد که نشان می‌دهد عربستان امکانات مالی و تسلیحاتی به داعش داده است تا عراق را ناامن کند.

یک مرکز مطالعاتی وابسته به سازمان امنیت عربستان در شهر زلفی در شمال ریاض را خنثی کرد که گروه تروریستی داعش با صدور بیانیه‌ای مسئولیت آن را پذیرفت. همچنین مقامات عربستان عملیات هوایی انجام‌شده علیه تأسیسات نفتی این کشور را از خاک عراق و یا با عبور از خاک عراق می‌دانستند. هرچند این ادعا از سوی مقامات عراقی کلاً رد شد، اما برقراری مناسبات امنیتی جهت رفع نگرانی‌های امنیتی مشترک، به ویژه در مناطق بیابانی عراق و شهرهای غربی استان الانبار، به سمت استان‌های نینوا و صلاح‌الدین که در نوار مرزی مشترک با اردن و عربستان قرار دارد، امری است که مورد اهتمام مقامات هر دو کشور است. در ۱۸ آوریل ۲۰۱۹، محمدعلی الحکیم، وزیر امور خارجه وقت عراق از تفاهم دو کشور درباره امضای توافق‌نامه همکاری امنیتی و اطلاعاتی سخن گفت. بدین منظور مقامات امنیتی دو کشور عراق و عربستان به‌منظور همکاری‌های امنیتی برای رفع تهدیدات مشترک، دیدارهایی را انجام می‌دهند. برای مثال می‌توان به سفر عثمان الغامی، وزیر کشور عراق، در رأس هیئتی بلندپایه از فرماندهان امنیتی به عربستان در فوریه ۲۰۲۱ اشاره کرد. در این راستا و پیش از این، در سپتامبر ۲۰۱۹، عبدالمهدی، دستور جایگزینی نیروهای ارتش و مرزبانی عراق را به‌جای گروه‌های حشدالشعبی در مناطق مرزی با عربستان صادر کرد. این دستور به‌منظور تضمین عدم انجام هرگونه

ترویج سکولاریسم در مقابله با اسلام‌گرایی و همچنین امکان تحریک قومیتی و تهدیدات نرم‌افزاری علیه جامعه ایران، حامی تنش‌افزایی میان ایران و جمهوری آذربایجان هستند. به همین دلیل به راحتی بر استبداد و فساد این دولت چشم فرومی‌بندند. فشار اقتصادی بر ایران در بحبوحه مذاکرات هسته‌ای نیز از دل دیگری است که این بازیگران را به حمایت از جمهوری آذربایجان در محدودسازی حرکت ترانزیتی ایران سوق می‌دهد.

سیاست مطلوب ایران

ایران در قبال تنش‌آفرینی همسایه شمالی، صبر راهبردی و طمأنینه بسیاری به نمایش گذاشت. از آن رو که مصلحت در رعایت حسن همجواری و کاهش تنش می‌باشد. در عین حال با برگزاری مانور نظامی و استقرار نیروها در مرز ارمنستان، نشان داده شد که ایران در پیگیری منافع ملی کاملاً جدی است و از هر گزینه معقول و متعاری بهره‌مند خواهد شد. چنان‌که در صورت اراده باکو بر ساخت‌وساز خطوط ریلی کردیور زنگه‌زور که آسیب جدی به مسیر مواصلاتی ایران و ارمنستان است، حتی می‌توان از پیشروی نظامی محدود و موقت در خاک ارمنستان برای احقاق حقوق ایران و جلوگیری از بروز تنش‌های فزاینده نیز بهره برد.

جمهوری آذربایجان، گرجستان و ترکیه است؛ اهمیت دارد.
رژیم صهیونیستی، توطئه‌گر: رژیم اشغال‌گر قدس که نگران خروج آمریکا از غرب آسیاست، درصد افزایش محاصره ایران از جنوب(با توافق ابراهیم) و شمال(نفوذ در باکو) است تا با توطئه‌چینی در مرزهای ایران از تهدیدات محور مقاومت بکاهد. برابر آنچه در رسانه‌ها منتشر شده، برخی اقدامات خرابکارانه مانند حملات پهلپادی و جاسوسی این رژیم علیه ایران نیز از طریق خاک جمهوری آذربایجان صورت پذیرفته است.
آمریکا و اروپا، حامی: آمریکا و اتحادیه اروپا به دلیل

صهیونیستی و البته دیپلماسی بهبودیافته‌اش با ترکیه، موضع مثبت نسبت به ایران نداشت. چنانچه وزیر خارجه ایران از مسکو خواست که نسبت به تغییر اجباری مرزها «حساس باشد».
ارمنستان، منفعل: دولت پاشینیان که پس از شکست در نبرد قره‌باغ در موضع ضعف قرار گرفته و در برابر حمایت‌های گسترده از جمهوری آذربایجان، فاقد حمایت دیپلماتیک و نظامی قوی است، عمدتاً به مواضع اعتراضی لفظی بسنده می‌کند.
ترکیه، منتفع: پیروزی در نبرد قره‌باغ برای جمهوری

صفحه ۸

پنج‌شنبه ۴ آذر ۱۴۰۰
۱۹ ربیع‌الثانی ۱۴۴۳ - شماره ۲۲۸۹۸

موضوع دیگری که لازم به ذکر است، اعتراضات آغاز شده در اکتبر ۲۰۱۹ در عراق و واکنش عربستان به آن است. موضع عربستان در برابر این اعتراضات، سکوت و خویشترنداری بوده است. این موضع‌گیری می‌تواند دلایلی مانند سود عربستان از تداوم اعتراضات علیه حضور ایران در عراق، عدم برانگیختن احساسات شیعی مردم عراق در قبال واکنش و موضع‌گیری سفت و سخت کشور سنی مذهب عربستان و متشیخ‌تر نکردن روابط خود با ایران را در برداشته باشد. از این رو به نظر می‌رسد که موضع عربستان در قبال اعتراضات در عراق، تثبیت نفوذ زیرکانه در این کشور به جای اتخاذ واکنش‌های تند و هیجانی باشد.

در جمع‌بندی باید گفت؛ به نظر می‌رسد که عربستان به خوبی پی برده که پیشبرد همکاری عربستان با عراق در حوزه‌های اقتصادی، امنیتی، فرهنگی، مذهبی و اجتماعی، همانند «به حرکت واداشتن اسب‌هایی است که با راه افتادن آنها، ناگزیر ارابه یعنی سیاست را نیز به دنبال خود خواهد کشاند». در واقع عربستان به منظور دور زدن قانون اساسی عراق، زیربنا و شالوده هرگونه همکاری در حوزه‌های سخت امنیتی - سیاسی را ایجاد رابطه و نفوذ عربستان در حوزه‌های

عربستان در عراق به دنبال چیست؟

نرم در عراق می‌داند. بنابراین، به طور کلی عربستان به دنبال گسترش روابط خود با عراق به‌منظور تضعیف نفوذ ایران در عراق، و با حداقل ایجاد تعادلی با ایران در این کشور است. در این مسیر تمایل آمریکا نیز که تقویت روابط عراق و عربستان در راستای کاستن از نفوذ ایران در این کشور و منطقه است را می‌توان به روغن کاری چرخ‌های ارابه سیاست عراق تشبیه کرد. عربستان نیز به دلیل تلاش برای کاهش نفوذ ایران در عراق، اطمینان از امنیت مرزهای شمالی خود، بهره‌مندی از

دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران در عراق باید با در نظر گرفتن تهدید عربستان، ترسیم و پیگیری شود. تقویت قدرت رسانه‌ای در عراق و افزایش مرادوات تجاری با این کشور در کنار تقویت پیوندهای فرهنگی می‌تواند مانع از به ثمر رسیدن این نقشه عربستان شود.

فرصت‌های سرمایه‌گذاری، نفوذ در میان شیعیان و اهل تسنن عراق، کاستن از نفوذ شبه نظامیان الحشدالشعبی، دور کردن عراق از محور مقاومت، فراهم‌کردن امکان نفوذ سیاسی در این کشور و، در تلاش برای گسترش روابط سیاسی با این کشور است. عربستان امیدوار است که این تلاش‌ها در آینده نزدیک سبب ایجاد توازن در روابط عراق و ایران از یک سو و عراق و عربستان از سوسو دیگر به عنوان هدف حداقلی و کشانند عراق به محور خود در منطقه به عنوان هدف حداکتری شود.
نتیجه
عربستان در عراق پس از نامنی در زمینه نفوذ سیاسی سعی کرده است تا از حوزه‌هایی نفوذ خود را شروع کند که کمتر حساسیت برانگیز هستند. در این زمینه حوزه‌های اقتصادی و فرهنگی مد نظر سعودی‌ها بوده است. در واقع عربستان به‌دنبال ایجاد نوعی وابستگی اقتصادی و فرهنگی در عراق است تا بدین وسیله بتواند زمینه‌های دور کردن عراق از ایران را فراهم کند. به همین جهت دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران در عراق باید با در نظر گرفتن این تهدید ترسیم و پیگیری شود. تقویت قدرت رسانه‌ای در عراق و افزایش مرادوات تجاری با این کشور در کنار تقویت پیوندهای فرهنگی می‌تواند مانع از به ثمر رسیدن این نقشه عربستان باشد.

ایران با جلب همراهی روسیه می‌تواند در کاهش تنش با جمهوری آذربایجان بکوشد. مذاکرات سه‌جانبه تهران، باکو و مسکو در خصوص اختلافات مرزی، مسئله دسترسی به نخجوان و نوع دسترسی به قره‌باغ از محورهای این گفت‌وگوها می‌تواند باشد. همچنین مذاکرات چهارجانبه دیگری با حضور تهران، باکو، ایروان و قزلبش نیز برای افزایش همکاری‌های تجاری در دستور کار قرار بگیرد.

علاوه بر اینکه سعی شود از مؤلفه اشتراک مذهبی در راستای تقویت قدرت نرم، با ملاحظه پیچیدگی‌های جامعه آذربایجان تحت حکومت علی‌اف بهره‌برداری شود. طبیعی است نباید جامعه شیعی این کشور با عراق یا لبنان که بیشتر مستعد رویکرد ایدئولوژیک هستند، همسان نگریسته شود. به همین دلیل فعالیت‌های رسانه‌ای که اخیراً تحت عنوان تشکیل گروه «حسینیون» در این کشور مطرح شده، ممکن است نتیجه عکس دهد. به این نکته توجه نشود که باکو درصد تقویت نوعی ملی‌گرایی با هدایت برخی روحانیون شیعی مانند شیخ شاهین حسنی و با هدف جلوگیری از گسترش تعامل ایران با جامعه شیعی این کشور که به تعطیلی حسینیه دفتر رهبر انقلاب در باکو انجامید، از همین زاویه قابل بررسی است.

دیگر اینکه از مؤلفه اشتراک قومی و زبان مشترک ایرانیان آذری‌زبان با مردم آذربایجان برای گسترش فعالیت‌های فرهنگی و دیپلماسی عمومی استفاده شود. این نکته مهم به طریقی غیرمستقیم و عمل‌گرایانه به باکو منتقل گردد که تحریک به تحرکات تجزیه‌طلبانه‌پان‌ترکیستی ممکن است نتیجه عکس داده و اتفاقاً بخشی از جمعیت ایران را به سوی مطالبه الحاق این کشور به ایران فرهنگی و تاریخی، گرایش دهد. به نظر می‌رسد تا اطلاع ثانوی و با توجه به بیسان «برادرانه» رهبر انقلاب خطاب به جمهوری آذربایجان، همچنان دیپلماسی رسمی و عمومی، دو مسیر مرجح و مطلوب برای ایران در راستای پیگیری بهبود روابط و کاهش تنش‌ها با همسایه شمالی باشد. البته در بلندمدت ایران و ارمنستان بر ساخت مسیر جایگزینی درون خاک ارمنستان به سوی گرجستان مصمم باشند. مسیری که نیازمند سرمایه‌گذاری خارجی قوی می‌باشد و چین با توجه به پروژه بزرگ «یک کمربند، یک جاده» و تلاشش برای گسترش نفوذ در آسیای میانه و قفقاز، می‌تواند گزینه مناسبی برای جذب این سرمایه‌گذاری باشد.

منبع: اندیشکده تبیین